

Lapsiasiavaltuutettu

9/4.1/15

4.12.2015

Arvio koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilasta lapsiasiavaltuutetulle

Lapsiasiavaltuutettu pyytää valtioneuvostolle annettavaa vuosittaista toimialaansa koskevaa kertomusta varten näkemyksiä koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilasta julkaisuun, jonka teemana on *Eriarvoistuva koulu?* Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiinnittää huomiota sukupuolten tasa-arvon kannalta olennaisiin koulutukseen liittyviin asioihin, jotka koskevat lapsia ja nuoria.

Perusopetuksen opetussuunnitelma

TANE pitää merkittävänä edistysaskeleena, että perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin on lisätty yhdenvertaisuus ja tasa-arvo -osio. TANE toivoo, että oppimisympäristöjä, työtapoja ja opetusmateriaaleja valitsemalla ja kehittämällä luodaan näkyvyyttä inhimillisen ja sukupuolen moninaisuuden arvostamiselle.

TANE pitää positiivisena, että tasa-arvo ja sukupuolen moninaisuus on huomioitu opetuksen järjestämistä ohjaavissa velvoitteissa, arvoperustassa, tavoitteissa, toimintakulttuuria ohjaavissa periaatteissa ja työtavoissa. On myönteistä, että opetussuunnitelma pyrkii kyseenalaistamaan sukupuoleen sidottuja roolimalleja ja korostaa perusopetuksen keskeistä roolia sukupuolten tasa-arvon edistämisessä. Lisäksi on hyvä, että sukupuolinen häirintä ja sukupuolten väliset kehityserot on otettu huomioon 7 - 9 -vuosiluokkia koskevassa suunnitelman osassa. Myös oppiainekohtaisessa opetuksessa tulee huomioida erilaiset näkökulmat aiheita opettaessa sukupuolten tasa-arvon toteutumiseksi.

Perusopetuksen aikana luodut asenteet ja arvot vaikuttavat lasten ja nuorten aine- ja ammattivalintoihin. Sukupuolitietoisella opinto- ja uraohjauksella voidaan purkaa perinteisiä käsityksiä ja toimintamalleja sukupuolten rooleista ja alojen soveltuvuudesta ensisijaisesti miehille tai naisille. Varhain tehdyillä aine- ja ammattivalinnoilla on yhteys sukupuolten väliseen palkkaeroon, urakehitykseen ja työmarkkinoiden vahvaan jakautumiseen nais- ja miesvaltaisiin aloihin. TANE pitää tärkeänä, että kouluissa tuetaan tyttöjä ja poikia tekemään valintoja henkilökohtaisten taipumustensa mukaisesti, jolloin on mahdollista ehkäistä sukupuolistereotyyppien mukaisen toiminnan jatkumista.

Varhaiskasvatusoikeus

Varhaiskasvatus on kasvatus- ja koulutusjärjestelmän kivijalka, joka luo pohjan kaikelle muulle koulutukselle. Varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen 20 tuntiin asettaa lapset, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat kotona kokoaikaisesti eri asemaan kuin työssäkäyvien, opiskelevien, yrittäjyyttä harjoittavien ja omassa työssä olevien vanhempien ja huoltajien lapset. Oikeutta päivähoitoon rajoitetaan osa-aikaiseksi silloin, kun vanhempi on kotona äitiys-, isyys-, vanhempain- tai hoitovapaalla tai kotihoidon tuella sekä vanhemman ollessa työttömänä, jolloin päivähoito-oikeus riippuisi työttömyyden kestosta.

TANE pitää varhaiskasvatusta yhtenä hallituksen yleisperusteissa mainittavana matalan kynnyksen palveluna, jolla voidaan tukea vanhemmuutta ja tarjota lapsille pedagogista kasvatusta. Tällöin on lapsen edun mukaista, että hänellä on mahdollisuus kokopäiväiseen päivähoitoon. Päivähoito-oikeuden rajaaminen 20 tuntiin on ristiriidassa hallituksen esityksen kanssa, jossa halutaan pyrkiä matalan kynnyksen palveluiden turvaamiseen perheille.

THL:n päivähoitotilastojen mukaan vuonna 2013 Suomessa 1-6-vuotiaista lapsista 63 % oli kunnallisessa päivähoidossa tai yksityisen hoidon tuella hoidettuja. Lähes kolme neljästä hoidossa olleesta lapsesta oli kunnallisen päivähoidon piirissä ja lähes 80 % hoidossa olevista lapsista oli kokopäivähoidossa.

Sukupuolitietoisuus tasa-arvoisen kohtelun lähtökohtana

Sukupuolen mukainen segregatio eli eriytyminen alkaa jo lapsuudessa ja varhaiskasvatuksen aikana luodaan käsityksiä tytöille ja pojille sopivasta toiminnasta. Lapset tarkkailevat ympäristöään, puhe- ja toimintatapoja ja omaksuvat niiden kautta käsityksiä siitä, mikä on heidän sukupuolelleen sopivaa, vaikka se ei tuntuisi lapselle itselleen luontaiselta.

Keskeinen eriytymiseen liittyvä vaihe on toisen asteen koulutukseen siirtyminen, jolloin 15-vuotiaana vanhempien ja opettajien avustuksella valitaan tuleva opintosuunta. Tämä vaikuttaa siihen, mitä valintoja nuoret voivat tehdä mahdollisesti kolmannen asteen koulutukseen siirryttäessä.

Poikien tyttöjä heikompiin oppimistuloksiin ja koulutuksesta pois jäämiseen perusopetuksen jälkeen on kehitettävä toimenpiteitä. Perustaitojen, kuten kielellisten ja matemaattisten taitojen, saavuttamista on arvioitava systemaattisemmin sekä poikien että tyttöjen osalta. Tavoitteena tulee olla, että kaikilla oppilailla, sekä pojilla että tytöillä, on edellä mainitut perustaidot peruskoulun päättövaiheessa. Perusopetuksessa saadut arvosanat vaikuttavat tuleviin opintomahdollisuuksiin ja heikko suoriutuminen perusopetuksessa voi johtaa syrjäytymiseen.

2011 peruskoulun päättäneistä tytöistä 58 % ja pojista 42 % aloitti lukiokoulutuksessa. Ammatillisessa koulutuksessa aloitti tytöistä 33 % ja pojista 49 %. Vuonna 2012 tutkinnon suorittaneet miehet olivat tekniikan, maa- ja metsätalous tai luonnontieteen aloilta, kun naiset olivat suorittaneet tutkinnon sosiaali- tai terveysalalta, humanistiselta tai kasvatusalalta. (Tilastokeskus.)

Sukupuolia ajatellaan usein olevan kaksi, biologinen jako tyttöihin ja poikiin. Valitettavaa on, että kasvatuksessa kaikkien tyttöjen oletetaan olevan keskenään samanlaisia ja kaikkien poikien keskenään samanlaisia. On kuitenkin olemassa laaja kirjo sukupuolen psyykkistä kokemista ja fyysisen kehityksen eri vaiheita. Sukupuolen ilmaisuun vaikuttavat myös vallalla olevat normit, arvot ja käsitykset, jotka vaihtelevat eri kulttuureissa ja eri aikakausina.

Tasa-arvoa ei myöskään ole sukupuolen häivyttäminen. Käytännössä tällainen toiminta voi johtaa siihen, ettei tyttöjen ja poikien erityislaatuista oteta huomioon. Sukupuolitietoinen toiminta sallii yksilöille mahdollisuuden kokeilla, mikä hänelle itselleen on sopivaa ja tehdä valintoja vailla perinteisten sukupuoliroolien rajoittavia oletuksia. Moninaisuuden tulee näkyä päiväkotien ja peruskoulujen arjessa ja jo äitiys- ja lastenneuvolassa. *Sukupuolten tasa-arvon vallitessa olemme kaikki erilaisia, mutta samanarvoisia.*

Tavat ilmaista ja opettaa asioita varhaiskasvatuksessa ja peruskoulussa vaikuttavat siihen, millaiseksi lasten itsetunto kehittyy, mitä he pitävät sukupuolelleen sopivana, kiinnostuvatko tytöt tekniikasta tai pojat sosiaalialasta. Epätasa-arvoinen kohtelu ja perinteisten käsitysten välittäminen lapsille onkin usein tiedostamatonta ja ilmenee puheen lisäksi siinä, mitä leikkejä, rooleja, leluja tai värejä tytöille ja pojille ehdotetaan. Lapsen kasvua voidaan tukea kyseenalaistamalla sukupuolittuneita käytäntöjä ja totuttuja toimintatapoja. Lasten tasa-arvoinen huomioiminen pienestä pitäen mahdollistaa heille pääsyn erilaisiin toimintoihin ilman, että sukupuoli määrittää heidän osaamistaan ja mahdollisuuksiaan oppia asioita.

Lapset kehittyvät ja kasvavat sukupuoleensa eri polkuja. Suomalaistutkimuksen mukaan (Alanko 2010) lapsen kokemusta omasta sukupuolestaan tuleekin kunnioittaa, sillä vanhempien vaikeus hyväksyä lapsensa sukupuoliepätyypillistä käyttäytymistä lisäsi todennäköisyyttä sille, että näillä henkilöillä oli aikuisuudessa enemmän psyykkisiä oireita.

Hyväksytty tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kokouksessa 3.12.2015.

Sari Raassina
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri